

Sistematiik Derleme/Systematic Review

Emzirme Desteğinde Babaların Eğitimi: Randomize Kontrollü Çalışmaların Sistematiik İncelemesi

Fathers' Education in Breastfeeding Support: A Systematic Review of Randomized Controlled Studies

Hilal Gül Boyraz¹ Nülüfer Erbil¹

¹Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Ordu, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 17/01/2023

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 05/04/2023

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, Published online: 15/10/2023

ÖZ

Amaç: Doğum sonrası dönemde emzirmenin başlatılması, sürdürülmesinde eş desteği önemlidir. Bu sistematiik derlemenin amacı, emzirme desteğinde babaların eğitime yönelik randomize kontrollü çalışmaların bulgularının sistematiik incelenmesidir.

Yöntem: Sistematiik derleme niteliğinde olan bu çalışmada, PubMed, Science Direct, Web of Science, Cochrane ve Scopus veri tabanlarından 24.06.2022-01.08.2022 tarihleri arasında tarama yapıldı. Taramada "education of fathers OR breastfeeding", "education of fathers AND breastfeeding" anahtar kelimeleri kullanıldı. Sistematiik derlemeye, alıma kriterlerine uyan 7 randomize kontrollü çalışma dahil edildi. Sistematiik derlemenin raporlamasında PRISMA kılavuzundan yararlandı.

Bulgular: Çalışmada toplam 401 çalışmaya ulaşılmış ve analiz sonucunda 7 randomize kontrollü çalışma alındı. Babalara verilen emzirme danışmanlığı eğitimlerinin, baba odaklı doğum öncesi emzirme sınıfının ve anne-babalara birlikte verilen emzirme eğitimlerinin emzirme öz yeterlilik, bilgi ve tutumlarında olumlu etkileri olduğu bulundu, ancak anne ve babalara verilen oral stimülasyon programının emzirme süresine etkisi olmadığı saptandı.

Sonuç: Babalara verilen emzirme eğitimlerinin, babaların emzirme öz yeterlilik, bilgi ve tutumlarında olumlu etkilerinin olduğu, prenatal ve postnatal eğitimlere anneler ile birlikte babaların dahil edilmesinin emzirmeyi başlatma ve sürdürmede etkili olacağı sonucuna varıldı. Bununla birlikte, bu konuda daha fazla çalışma yapılması önerilir.

Anahtar sözcükler: Baba desteği, emzirme eğitimi, randomize kontrollü çalışma, sistematiik derleme

ABSTRACT

Objective: Spousal support is important in the initiation and maintenance of breastfeeding in the postpartum period. The purpose of this systematic review is to systematically review the findings of randomized controlled trials on fathers' education in breastfeeding support.

Methods: In this systematic review, PubMed, Science Direct, Web of Science, Cochrane and Scopus databases were searched between 24 June 2022 and 1 August 2022. The keywords "education of fathers OR breastfeeding", "education of fathers AND breastfeeding" were used in the search. Seven randomized controlled trials that met the inclusion criteria were included in the systematic review. PRISMA guideline was used in reporting the systematic review.

Results: A total of 401 studies were reached in the study and 7 randomized controlled studies were included as a result of the analysis. Breastfeeding counseling training given to fathers, father-focused prenatal breastfeeding class and breastfeeding training given to parents together had positive effects on breastfeeding self-efficacy, knowledge and attitudes, but the oral stimulation program given to mothers and fathers had no effect on breastfeeding duration.

Conclusion: It was concluded that breastfeeding education given to fathers had positive effects on fathers' breastfeeding self-efficacy, knowledge and attitudes, and the inclusion of fathers and mothers in prenatal and postnatal education would be effective in initiating and maintaining breastfeeding. However, further work on this is recommended.

Keywords: Father support; breastfeeding education; randomized controlled trial; systematic review

ORCID IDs of the authors: HGB: 0000-0003-1177-4004; NE: 0000-0003-3586-6237

Sorumlu yazar/Corresponding author: Arş. Gör. Hilal Gül Boyraz

Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Ordu, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: hilalgul95@gmail.com, hilalgulboyraz@odu.edu.tr

Atf/Citation: Boyraz GH, Erbil N. (2023). Emzirme desteğinde babaların eğitimi: Randomize kontrollü çalışmaların sistematiik incelemesi. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 6(3), 780-790. DOI:10.38108/ouhcd.1238181

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Anne sütü, yenidoğanda büyüme gelişme için gerekli olan tüm sıvı besin öğelerini içeren, sindirimi kolay doğal bir besindir (Özkara ve ark., 2016). Anne sütü ile beslemenin, bebek morbidite ve mortalite oranlarını azalttığı ve optimal büyüme-gelişmeyi sağladığı bilinmektedir (Bolat ve ark., 2011). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) doğumdan sonra bir saat içinde emzirmenin başlatılmasını, ilk ay sadece anne sütü ve iki yaşına kadar da emzirmenin sürdürülmesini önermektedir (WHO, 2021). Birleşik Krallık'ta emzirmeye başlama oranlarının %81'e ulaştığı ancak kadınların sadece %1'inin emzirmeyi sürdürdüğü belirlenmiştir (Emmott ve Mace, 2015). UNICEF, 2014-2019 yılları arasında Güney Asya'da bebeklerin %70'inin, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da bebeklerin %23'ünün 20 ile 23 aylık olana kadar beslendiğini bildirmiştir (UNICEF, 2020). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 raporunda, yenidoğanın ilk bir saat içinde %71'inin ve ilk altı ayda %41'inin sadece anne sütü ile beslendiği bildirilmiştir (TNSA, 2018). İlk 6 ayda sadece anne sütü ile beslenme oranları DSÖ'nün %70 hedefinin altında kalmaya devam ettiği, anne sütü ile beslenme oranlarının ABD'de %58.3 ve Kanada'da %33-42 arasında olduğu bildirilmektedir (Bruney ve ark., 2022).

Emzirme ile ilgili annelerin %60-90'ının zorluk yaşadığı, en yaygın zorluk nedenlerinin anneye ait enfeksiyon veya hastalıklar, meme ve meme başı problemleri, bebeğin huzursuzluğu ve aşırı uyku hali ve süt yetersizliği ile ilgili kaygılar (Bruney ve ark., 2022; Chaput ve ark., 2016; Suresh ve ark., 2014), doğum sonrası dönemde kadınların emzirme tekniğini bilememesi, bilgi eksikliği, eğitim ihtiyacı, yardım gereksinimi olduğu belirtilmektedir (Karaçam ve Sağlık, 2018).

Modern dünyada babalık rolü algısının değişmesiyle aile merkezli yaklaşıma geçilmiş ve bebek bakımındaki anne-bebek odağı, anne-bebek-baba olarak değişmiştir (Crippa ve ark., 2021). Babaların bebek bakımına katılımının bebeğin hem sosyal hem de bilişsel gelişimine katkıları olduğu bildirilmiştir (Allport ve ark., 2018; Parfitt ve ark., 2014). Kadınların doğum sonrası dönemde emzirmeyi, başlatması, sürdürmesi ve emzirmeyi bırakmaya karar vermesinde eş desteğinin önemli olduğu belirlenmiştir (Ogbo ve ark., 2020). Emzirme ile ilgili yapılan nitel çalışmaların sistematik incelemesinde kadınların eşinden ve ailesinden aldığı sosyal desteğin hekim, hemşire ya

da emzirme danışmanından aldığı desteğe göre emzirmeyi sürdürmesinde daha etkili olduğu belirlenmiştir (Forster ve ark., 2006). Babanın emzirmeye karşı tutumunun kadının emzirme davranışlarını etkilediği (Meedya ve ark., 2010), babanın emzirme ve süreci bilgisinin emzirmenin başlamasını ve sürdürülmesinde olumlu etkisi olduğu saptanmıştır (Wolfberg ve ark., 2004).

Bu sistematik derlemede babalara emzirme hakkında verilen eğitim çalışmalarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada yanıtlanması hedeflenen sorular şunlardır;

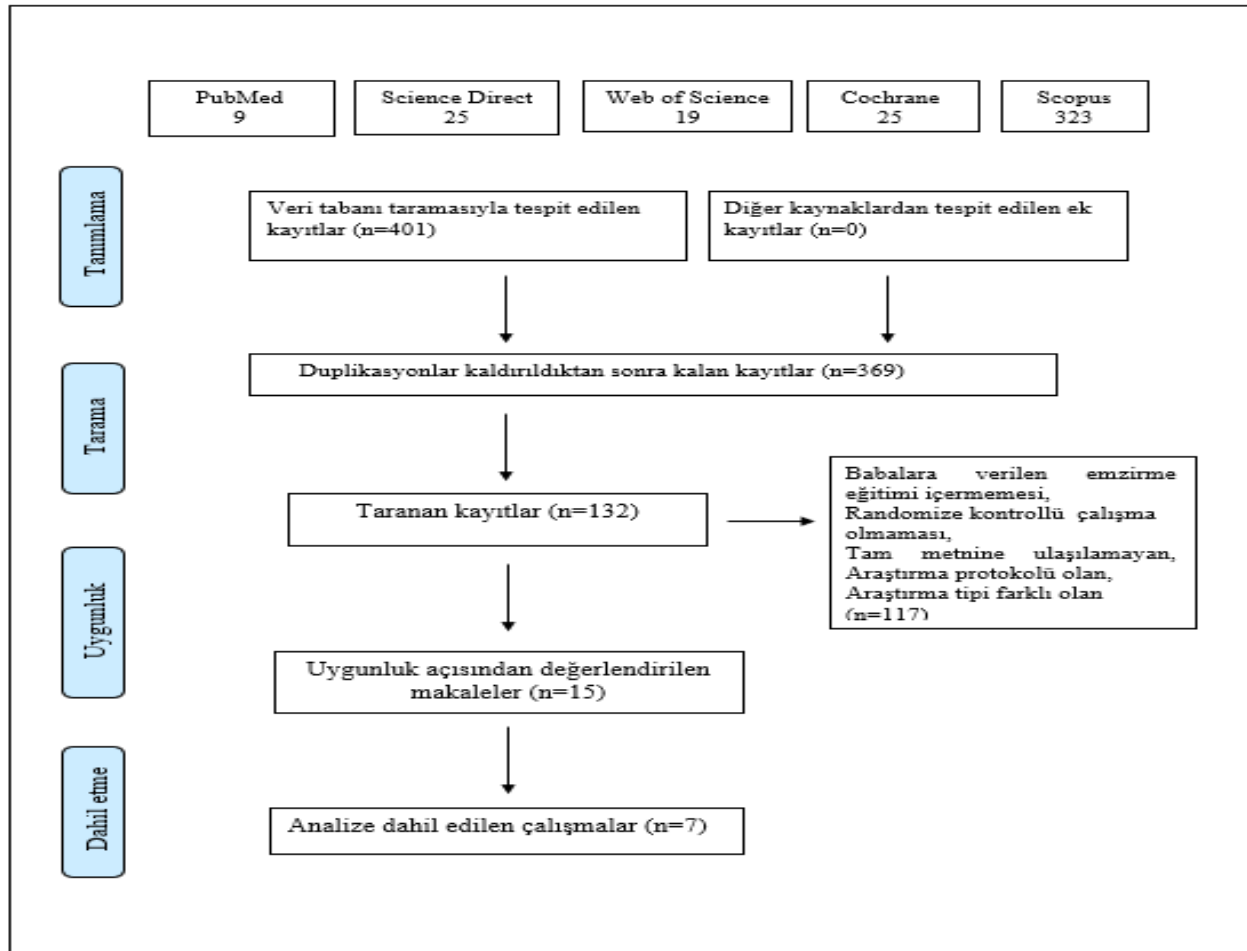
- Emzirme desteğini arttırmak için babalara verilen eğitimler nelerdir?
- Emzirme desteğini arttırmak için babalara verilen eğitimlerin etkileri nasıldır?

Yöntem

Sistematik derleme niteliğinde olan bu çalışmanın yapılması ve raporunun hazırlanmasında Sistematik Derleme veya Meta Analiz Araştırma Raporunun Yazımında Bulunması Gereken Maddelerle İlgili Kontrol Listesi (PRISMA) protokolü takip edilmiştir (Karaçam, 2013). Sistematik derlemede makalelerin seçimi, veri çekme ve makale kalitesinin değerlendirilmesi işlemlerinin her bir aşaması iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılmıştır. Ortaya çıkan görüş farklılıkları birlikte yeniden gözden geçirilmiş ve bir araya gelinerek tartışma yoluyla giderilmiştir.

Tarama Stratejisi

Bu çalışmaya yayın dili İngilizce veya Türkçe olan, tam metnine ulaşılan, babalara emzirme desteği eğitimi müdahalesi içeren randomize kontrollü çalışmalar dahil edilmiştir. Çalışma için "PubMed", "Cochrane", "Web of Science", "Science Direct" ve "Scopus" veri tabanlarından 24.06.2022-01.08.2022 tarihleri arasında tarama yapılmıştır. Taramada "education of fathers OR breastfeeding", "education of fathers AND breastfeeding" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Sistematik derlemeden dışlama kriterleri ise; çalışmanın derleme ya da sistematik derleme olması, tanımlayıcı araştırma olması ve araştırma protokolü olmasıdır. Bu sistematik derleme, alınma kriterlere uyan 7 çalışmayı kapsamaktadır. Taranan çalışmaların seçimi ve dahil etme süreci Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Çalışmaların Seçimi ve Alınma Süreci

Sistematik incelemeye dahil edilen araştırmaların metodolojik kalitesi Joanna Briggs Institute tarafından yayınlanan, “Randomize Kontrollü Çalışmalar İçin Joanna Briggs Enstitüsü Kritik Değerlendirme Kontrol Listesi’ne göre değerlendirilmiştir (The Joanna Briggs Institute, 2017). Kontrol listesinde 13 madde ve “Evet-Hayır-Belirsiz” olmak üzere üç cevap seçeneği yer almaktadır. Analize dahil edilen her bir çalışmanın sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin sentezi, araştırmacılar tarafından hazırlanan veri özetleme formu ile yapılmıştır. Veri özetleme formunda, çalışmaların yazarları, yılı, türü, amacı, veri toplama araçları, örneklem grubu, bulguları ve sonuçları yer almaktadır.

Bulgular

Çalışmaların Özellikleri

Bu sistematik incelemede 2018-2022 yılları arasında yayınlanmış 7 makale yer almıştır. Çalışmalar İran (2), Tayvan (1), Danimarka (1), Kanada (1), Avustralya (1) ve Burkino Faso (1)’de yapılmıştır. İncelemeye dahil edilen çalışmalara ait özellikler Tablo 1’de verilmiştir. Çalışmada tam metin olan 7 makalede, emzirme desteğinde babaların eğitiminin etkinliği değerlendirilmiştir. Çalışmalarda en çok Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu genellikle gebelik dönemindeki kadınlar ve eşlerinin oluşturduğu görülmüştür.

Örneklem Özellikleri

Çalışmaların emzirme eğitimine dahil edilen anneler ve babaların özellikleri de incelenmiştir. Çalışmalarda genellikle 18 yaş üzerinde, gebelik döneminde, tek gebeliği ve partneri olan kadınlar ile partnerlerinin dahil edildiği belirlenmiştir.

Müdahalelerin Özellikleri

Demografik değerlendirmeler ile birlikte, çalışmalardaki katılımcı sayıları, müdahalelerin uygulama biçimleri ve kontrol grupları da incelenmiştir. Çalışmalardaki katılımcı sayıları 76 ile 1092 aralığında değiştiği, 6 çalışmada müdahale ve kontrol grubu bulunurken sadece bir çalışmada müdahale ve kontrol grubuna ek olarak farklı bir grup daha yer almaktadır. Çalışmalardan 6'sında emzirme danışmanlığı ve emzirme eğitimi müdahalesi yer alırken, birinde oral stimülasyon müdahalesinin olduğu belirlenmiştir.

Müdahalelerde değerlendirilen özelliklere bakıldığında yalnızca 4 çalışmada Emzirme Öz Yeterlik Ölçeği kullanıldığı belirlenirken (Aghababaei ve ark., 2022; Abbass-Dick ve ark., 2020; Scott ve ark., 2021; Tseng ve ark., 2020), bebek beslenme tutumu, emzirme bilgisi, emzirme durumu, emzirme süresi, emzirme programından memnuniyet, kontraseptif yöntem kullanımı, doğum sonrası depresyon ve kaygının değerlendirildiği belirlenmiştir (Aghababaei ve ark., 2022; Abbass-Dick ve ark., 2020; Daniele ve ark., 2018; Panahi ve ark., 2022; Scott ve ark., 2021; Skaaning ve ark., 2020; Tseng ve ark., 2020).

Uygulanan Müdahalelerin Sonuçları

Aghababaei ve arkadaşlarının (2022) İran'da yaptıkları çalışmada, müdahale grubuna her bir seansı 45-60 dk süren ve toplam 4 seanstan oluşan emzirme danışmanlığı verilmesi sonucunda babaların emzirmeye yönelik tutum puan ortalamaları danışmanlık sonrasında öncesine göre istatistiksel olarak anlamlı artış gösterdiği ($p<0.001$), kontrol grubunda fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Annelerin emzirme öz yeterlilik puan ortalamaları değerlendirildiğinde müdahale grubunda danışmanlık sonrası ve öncesi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken ($p<0.001$), kontrol grubunda anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Aynı zamanda emzirme danışmanlığı öncesi müdahale ve kontrol grubu arasında annelerin emzirme öz yeterlik puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmazken ($p>0.05$), emzirme danışmanlığı sonrası müdahale ve kontrol grupları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.001$), (Aghababaei ve ark., 2022).

Daniele ve arkadaşlarının (2018) Burkino Faso'da yaptıkları çalışmada, partnerlerin gebelik ve doğum sonrası dönemde bakım süreçlerine dahil edilmesi sonucunda doğum sonrası bakım konsültasyonlarına, emzirme süresine ve doğum sonrası kontrolü, özellikle uzun etkili, geri

dönüşümlü doğum kontrolü kullanımına katılımda bir artış ile ilişkilendirilmiştir.

Abbass-Dick ve arkadaşları (2020) tarafından Kanada'da yapılan çalışmada, perinatal dönem boyunca ebeveynlerin bağımsız olarak erişilebildiği, kamuya açık 8 ana kapsamda emzirme bilgilerini içeren e-Sağlık uygulaması ile katılımcıların çoğunluğunun uygulamaya katıldığı ve en çok doğum öncesi dönemde tercih edildiği belirlenmiştir. E-Sağlık Kaynağı kullanan katılımcılarda (SC1 grubu), yalnızca mevcut kaynakları kullanan katılımcılara göre (SC2 grubu) emzirme bilgisi ve bebek beslenme tutum puan ortalamaları arasında başlangıçta, iki hafta sonra ve doğumdan dört hafta sonra istatistiksel olarak anlamlı artışlar bulunmuştur ($p<0.00$). Çalışma gruplarının emzirme partneri destek puanlarının her iki grupta da yüksek olduğu ve doğum sonrası 4., 12. ve 52. haftalarda küçük bir anlamlı farkın olduğu ($SC2 > SC1$) bulunmuştur. Benzer şekilde, doğum sonrası 4. ve 52. haftalarda küçük bir anlamlı farkla ($SC2 > SC1$) her iki grupta da birlikte ebeveynlik emzirme skorları yüksek bulunmuştur. E-sağlık kaynağı kullanan katılımcılar tarafından "emzirmenin önemi ve nasıl emzirildiği, emzirmede görülen yaygın sorunlar ve eş-ebeveyn emzirmede desteği" en yararlı konular olarak belirlenmiştir (Abbass-Dick ve ark., 2020).

Panahi ve arkadaşlarının (2022) İran'da yaptığı çalışmada ise, yenidoğanların 2. veya 3. haftasında başlayan yaklaşık 40 dakika süren anne sütü ve emzirme hakkında eğitim alan müdahale grubundaki babaların kontrol grubuna kıyasla başlangıçtan 4 ay sonra emzirme desteği puan ortalamalarının istatistiksel olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0.001$). Grup içi karşılaştırmada müdahale grubundaki babaların emzirmeye verdiği destekte 4 ay sonra anlamlı bir artış olduğu ($p<0.001$), kontrol grubunda ise babaların emzirmeye verdiği desteğin önemli ölçüde azaldığı bulunmuştur ($p<0.001$). Gruplar arasında annelerin emzirme uygulaması karşılaştırıldığında, müdahale sonrasında kontrol grubuna kıyasla müdahale grubundaki annelerin emzirme uygulaması puanları istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($p<0.001$).

Tablo 1. İncelenen Araştırmaların Özellikleri

Yazarlar ve Yılı	Çalışma Deseni	Örneklem Hacmi	Ülke ve Araştırmanın Yapıldığı Tarih	Katılımcılar ve Yaş Ortalaması	Müdahaleler	Karşılaştırma	Ölçme Aracı	Sonuçlar	Kalite Puanı
1) Aghababaei ve ark. (2022)	Randomize ve Kontrollü Çalışma	124 çift	İran 2019	18-35 yaş aralığında gebelik haftası 36-38 haftalarda olan doğum öncesi bakım ve emzirme danışmanlığı alan primigravida olan ve gebeliği riskli olmayan kadınlar Anne ve babanın çalışmaya katılmaya istekli olması Kadınların; Test grubu: 26.17 ± 4.48 Kontrol grubu: 25.33 ± 4.91	Emzirme danışmanlığı seansları (GATHER danışmanlığı ilkelerine göre) 45 dakika süren kadın ve partneriyle birlikte yüz yüze yöntemle gerçekleştirilmiştir. İlk oturum gebeliğin sonunda İkinci oturum doğumdan sonraki 3-5. Günde Üçüncü oturum doğumdan sonraki 7-10. Günde Dördüncü oturum doğumdan sonra 14-18. günde	Test grubu=30 çift Kontrol grubu=30 çift	-Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği -Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği	Test grubundaki babaların emzirmeye yönelik tutum puan ortalamaları müdahale sonrası ve öncesi arasında anlamlı fark bulunurken (p<0.001), kontrol grubundaki babaların emzirmeye yönelik tutum puan ortalamalarında anlamlı farklılık bulunamamıştır (p = 0.382). Test grubundaki babaların emzirme öz-yeterlilik puanlarında müdahale sonrası puan ortalamalarının müdahale öncesine göre anlamlı olarak yükseldiği bulunurken yükseldiği (p < 0.001), kontrol grubunda anlamlı fark bulunamamıştır (p = 0.496). Annelerin de emzirme öz yeterlilik puan ortalamaları test ve kontrol gruplarında müdahale öncesi benzer iken (p = 0.193), müdahale sonrası istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (p < 0.001).	9 E 2 H 2 B
2) Daniele ve ark. (2018)	Randomize Kontrollü Çalışma	1144 kadın	Burkina Faso 2015-2016	15-45 yaşları arasında, partneri olan 20-36 gebelik haftasında olan kadınlar ve partnerleri Erkeklerin; Müdahale grubu=40.1±18.8 Kontrol grubu=40.6±20.3 Kadınların; Müdahale grubu=26.3±6.0 Kontrol grubu=26.3±5.9	Her biri ortalama bir saat 3 bileşenden oluşan oturumlar -Sadece erkekler için etkileşimli grup tartışması oturumu -Gebelik döneminde bireysel çift danışma seansı-doğuma hazırlık, anne ve yenidoğan için riskler ve belirtileri, emzirme, gebeliklerin planlanması ve zaman aralığı, doğum sonrası kontrasepsiyon -Sağlık kurulundan taburcu olmadan doğum sonrası bakıma çift danışma oturumu Her oturum yaklaşık olarak 1 saat sürmüştür.	Müdahale Grubu=583 çift Kontrol Grubu= 561 çift	-Doğum sonrası bakım konsültasyonları -Doğum sonrası 3 ay anne sütü ile besleme -Doğum sonrası modern kontrasepsiyon kullanımı -Doğum sonrası dönemde ilişki uyumu -Etkili modern doğum kontrolünün zamanında başlatılması	Doğum sonrası ilk 3 ay sadece anne sütü ile beslenme yüksek katılım oranları ile ilişkilendirilmiştir. Müdahale grubundaki kadınlar iki veya daha fazla planlı, ayaktan tedavi, doğum sonrası bakım konsültasyonlarına yüksek katılım oranları ile ilişkilendirildi. Aynı zamanda müdahale ile doğumdan 8 ay sonra kontrasepsiyon ihtiyacında bir azalma ile ilişkilendirilmiştir. Partnerlerin annelik bakımına dahil edilmesi ile doğum sonrası bakım konsültasyonlarına, yalnızca emzirme süresine ve doğum sonrası, özellikle uzun etkili, geri dönüşümlü doğum kontrolü kullanımına katılımda bir artış ile ilişkilendirilmiştir..	8 E 3 H 2 B

Tablo 1. (devam) İncelenen araştırmaların özellikleri

Yazarlar ve Yılı	Çalışma Deseni	Örneklem Hacmi	Ülke ve Araştırmanın Yapıldığı Tarih	Katılımcılar ve Yaş Ortalaması	Müdahaleler	Karşılaştırma	Ölçme Aracı	Sonuçlar	Kalite Puanı
3) Abbass-Dick ve ark. (2020)	Randomize Kontrollü Çalışma	113 kadın ve 104 eşi	Kanada Mart 2018- Aralık 2018	İlk kez emzirecek anneler ve partnerleri 25. gebelik haftasından sonra, tek doğum, en az 18 yaşındaki kadınlar Kadınlar; 31 yaş ve üzeri olan E Health Resource (E Sağlık Kaynağı) Kullanılan Katılımcılar- SC1 =69 Yalnızca mevcut kaynakları kullanan katılımcılar- SC2=66	eHealth resource eSağlık çalışma koşuluna (SC1) tahsis edilen çiftlere, perinatal dönem boyunca bağımsız olarak erişebilecekleri, önceden oluşturulmuş, halka açık bir eSağlık emzirme ortak ebeveynlik web sitesine erişim sağlanmıştır. SC-2 Mevcut kaynaklara erişimi olan gruptaki katılımcıların ise genel olarak mevcut olan emzirme kaynaklarını değerlendirebilecekleri konusunda bilgi verilmiştir. Emzirme hedeflerine ulaşmak ve kullandıkları kaynakları ve kaynaklardan ne kadar memnun olduklarını takip etmek için bir ekip olarak çalışmaya teşvik edilmişlerdir.	SC1=106 SC2=111	-Temel Sosyo-demografik değişkenler -Gebelik haftası, doğum şekli, bebeğin cinsiyeti gibi obstetrik bilgiler -Sadece anne sütü ile besleme -Emzirme süresi -Ek gıda takviyesi yapılıp yapılmama durumu -Emzirme ile ilgili problemler -Anne ve Baba Emzirme Öz Yeterliliği -Emzirme Bilgisi Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği -Postpartum Partner Support Scale -Breastfeeding Co-parenting -Uygulama kullanım durumu -Emzirme ile ilgili kaynak kullanım durumu (kitap, video, internet vb.)	-SC2'ye kıyasla SC1 de emzirme hem tutum hem de bilgi puanlarında başlangıçtan 2 hafta sonra ve doğumdan 4 hafta sonra istatistiksel olarak anlamlı artışlar bulunmuştur. -Çalışma gruplarının emzirme partneri destek puanları her iki grupta da yüksek olarak bulunmuş , doğum sonrası 4., 12. ve 52. haftalarda SC2 nin puan ortalamaları SC1 e göre küçük bir anlamlı farkla daha yüksek bulunmuştur. -Doğum sonrası 4. ve 52. haftalarda küçük bir anlamlı farkla (SC2 > SC1) her iki grupta da birlikte ebeveynlik emzirme skorları yüksekti. -E Health Resource kullanan SC1 deki katılımcılar tarafından "emzirmenin önemi ve nasıl emzirildiği, emzirmede görülen yaygın sorunlar ve eş-ebeveyn emzirmede desteği" en yararlı konular olarak belirlenmiştir.	12 E 1 B
4) Panahi ve ark. (2022)	Randomize Kontrollü Çalışma	76 baba	İran Haziran- Aralık 2017	Primipar gebe eşi olan erkekler Tek ve sağlıklı yenidoğan olması Katılımcıların bilinen kronik veya ruhsal rahatsızlığının olmaması Babaların; Müdahale:29.31±5.92 Kontrol:29.36±8.01 Annelerin; Müdahale:21.73±6.65 Kontrol=22.26±6.63	Müdahale grubundaki babalara eşleri ile birlikte anne sütünün bileşimi, sadece anne sütü ile beslemenin önemi ve yararları, emzirme için doğru pozisyonlar, emzirmeyi teşvik gibi eğitimler verilmiştir. Kontrol grubundaki babalar herhangi bir eğitim almamış anne sütünün bileşimi, anne sütü ile beslemenin önemi ve emzirme için pozisyon eğitimi almıştır.	Müdahale Grubu=38 Kontrol Grubu=38	-Sosyodemografik, Maternal ve -Yenidoğan Bilgi Formu -Babaların Emzirme Desteğini Değerlendirmek İçin Soru Formu -Annelerin Emzirmesini Değerlendirmek İçin Gözlemsel Kontrol Listesi - Emzirme Durumunu Değerlendirmek İçin Soru Formu	Müdahale grubu kontrol grubuna kıyasla, 4 ay sonra daha yüksek emzirme için baba desteği göstermiştir (p<0.001). Grup içi karşılaştırmada kontrol grubundaki babaların emzirmeye verdiği desteğin önemli ölçüde azaldığı (p<0.001), müdahale grubundaki babalarda 4 ay sonra anlamlı bir artış olduğu (p<0.001), Müdahale sonrasında emzirme uygulaması puanlarının anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (p<0.001).	10 E 1 H 2 B

Tablo 1. (devam) İncelenen araştırmaların özellikleri

Yazarlar ve Yılı	Çalışma Deseni	Örneklem Hacmi	Ülke ve Araştırmanın Yapıldığı Tarih	Katılımcılar ve Yaş Ortalaması	Müdahaleler	Karşılaştırma	Ölçme Aracı	Sonuçlar	Kalite Puanı
5) Scott ve ark. (2021)	Randomize Kontrollü Çalışma	1092 baba	Avustralya Ağustos 2015 Aralık 2016	Akıllı telefon kullanan ve internet erişimi olan babalar Annenin emzirmeye başlaması veya emzirmeyi engelleyecek bir neden olmaması Tek canlı doğum olması FFABC=34±4.7 Milk Man=34±5.3 Combination=34±5.7 Control=33±4.8	Baba Odaklı Doğum Öncesi Emzirme Sınıfı (FFABC):Babaları eşlerini emzirme konusunda teşvik etmek 45 dakikalık eğitimlerden oluşan emzirme eğitimi sınıfı Milk Man Smartphone App: Uygulama , oyunlaştırma ve çeşitli web sitelerine yönlendiren, forum siteleri içeren emzirme ve ebeveynlik bilgileri içeren mobil uygulama Combination: Hem mobil uygulama hem de emzirme sınıfına dahil edilmiştir.	Baba Odaklı Antenatal Emzirme Sınıfı Grubu=263 Milk Man Smartphone App Group=299 Combination=259 Control =271	-Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği Kısa Form - Postpartum Partner Support Scale (PPSS)	Müdahale grupları arasında 6 haftalık ve 26 haftalıkken sadece anne sütü alınan bebeklerin oranı veya bu yaşlarda anne sütü alan bebeklerin oranı arasında anlamlı fark saptanmamıştır. -Müdahale grupları ve kontrol grubu arasında anneler tarafından bildirilen bebek besleme sonuçları veya emzirme öz-yeterlik düzeyi ve doğum sonrası eş desteği açısından fark bulunamamıştır. -26. haftadan önce formül veya tamamlayıcı gıdaların verilmesi riskinde müdahale grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.	10 E 1 H 2 B
6) Tseng ve ark. (2020)	Randomize Kontrollü Çalışma	93 anne ve eşi	Tayvan Eylül 2018 Mayıs 2019	20 yaş üzerinde, 12-32 haftalık tek gebeliği olan primipar kadınlar ve partnerleri Kadınlar; Entegre emzirme eğitim grubu=32.8±3.9 Kontrol grubu=33.5±4.4	Müdahale grubundaki anneler ve partnerleri hem standart bakım hem de Entegre Emzirme Eğitim Programı (IBEP) almıştır. "Entegre Emzirme Eğitim Programı" (IBEP), Öz-yeterlilik teorisine dayanan bir programdır. Program, haftada bir kez 34, 35 ve 36 haftalık gebelikte, her biri 2.5 saatlik üç seanstan oluşmuştur. Her seansta 4-5 çift yer almıştır. İlk oturumda; emzirmenin faydaları, emzirme döneminde memede meydana gelen değişimler, emzirme pozisyonları İkinci oturumda; Farkındalık eğitimi ve emziren anne baba emzirme beklentileri paylaşma Üçüncü oturumda emzirme simülasyon dersleri yer almaktadır.	Entegre Emzirme Eğitim Programı" (IBEP). IBEP grup=52 Kontrol grup=52	-Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri -Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği -Durumluk Süreklilik Ölçeği -Emzirme Öz Yeterliliği -Bebek Beslenme Tutumu -Emzirme Oranı -Emzirme Programından Memnuniyet	- Entegre emzirme eğitim programının tamamlanmasından sonra iki grup için ortalama puanlar arasındaki farklar karşılaştırıldığında,-müdahale grubu için annelerin emzirme öz yeterlilik puan ortalamaları , 36. Gebelik haftasında (p<0.01), 1 hafta (p <0 .001) ve 4 hafta (p < 0.001), 3 ay da (p <0.001) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Postpartum 6.ayda müdahale ve kontrol grupları arasında annelerin emzirme öz yeterlilik puanları arasında fark bulunmamıştır (p>0.05). Bebek beslenme tutumu puanları müdahale grubu için 36. Haftadan doğum sonrası 6. Aya kadar anlamlı düzeyde iyileşmiştir (p<0.05). Doğum sonrası sadece anne sütü ile besleme oranları müdahale grubu kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (p<0.05).	10 E 3 H
7) Skaaning ve ark. (2020)	Randomize Kontrollü Çalışma	391 prematür e bebek	Danimarka Eylül 2016 Eylül 2018	18 yaşından büyük prematüre bebeği yenidoğan yoğun bakımında olan anneler Müdahale grubu=108 Kontrol grubu =103 Annelerin yaşı: Müdahale grubu: 31±5 Kontrol grubu:33±5	Oral Stimülasyon Program yöneticisi iki ergoterapistten oluşmaktadır. Her iki ebeveyn terapistler tarafından eğitim almıştır ve emzirme öncesi oral stimülasyon gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubu hastanedeki standart bakımı almıştır.	Oral Stimülasyon Program Müdahale grubu=108 Kontrol grubu=103	-Emzirme süresi -Yenidoğan 6 haftalıkken beslenme takibi -6 aylıkken takibi	Oral stimülasyon ve kontrol grubunda olan prematüre bebekler arasında anne sütü ile beslenme süresi açısından fark saptanmadı Yenidoğanlar 6. ayındayken müdahale grubunun %27'si emzirilirken kontrol grubunun %25'i emzirilmiştir. Sağlıklı prematüre bebeklerde, ebeveynler tarafından yapılan oral stimülasyonun emzirme süresi üzerinde uzun süreli bir etkisi olmadığı bulunmuştur.	9 E 3 H 1 B

Scott ve arkadaşlarının (2021) Avustralya’da yaptıkları çalışmada, emzirme eğitimi, akıllı telefon ve bu iki müdahalenin kombinasyonu değerlendirilmiş, müdahale grupları arasında 6 haftalık ve 26 haftalıkken sadece anne sütü alınan bebeklerin oranı veya bu yaşlarda anne sütü alan bebeklerin oranı arasında anlamlı fark saptanmamıştır. Benzer şekilde 26 haftadan önce sadece emzirmeyi veya herhangi bir emzirmeyi durdurma riskinde müdahale grupları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Benzer şekilde, 26 haftadan önce formül veya tamamlayıcı gıdaların verilmesi riskinde müdahale grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca, anneler tarafından bildirilen anne emzirme güveni veya doğum sonrası eş desteği düzeyinde müdahale grupları arasında fark bulunmamıştır.

Tseng ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında, Tayvan’da entegre öz yeterlik ilkelerine göre hazırlanmış emzirme eğitimi programında, eğitimden sonra iki grup için ortalama puanlar arasındaki farklar karşılaştırıldığında, müdahale grubu için annelerin emzirme öz yeterlilik puan ortalamaları, 36. gebelik haftasında ($p<0.01$), 1. hafta ($p<0.001$) ve 4. hafta ($p<0.001$), 3. ayda ($p<0.001$) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Postpartum 6.ayda müdahale ve kontrol grupları arasında annelerin emzirme öz yeterlilik puanları arasında fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Bebek beslenme tutumu puanları müdahale grubu için 36. haftadan doğum sonrası 6. Aya kadar anlamlı düzeyde iyileşmiştir ($p<0.05$). Doğum sonrası sadece anne sütü ile besleme oranları müdahale grubu kontrol grubuna göre istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

Emzirme öncesi oral stimülasyon müdahalesinin gerçekleştirildiği Skaaning ve ark. (2020) Danimarka’da yaptıkları çalışmada, müdahale grubunda olan anne ve babalar oral stimulation program yöneticisi olan iki ergoterapistten eğitim almış ve bebeğe emzirme öncesi oral stimülasyon gerçekleştirmiştir. Kontrol grubu hastanedeki standart bakımı almıştır. Oral stimülasyon uygulanan müdahale grubundaki prematüre bebekler ile standart bakımı alan kontrol grubu prematüre bebekleri arasında sadece anne sütü ile beslenme süresi açısından fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Müdahale grubundaki yenidoğanların 6. ayda %27’si emzirilirken, kontrol grubunun %25’i emzirilmiştir. Sağlıklı prematüre bebeklerde, ebeveynler tarafından yapılan oral stimülasyonun emzirme süresi üzerinde uzun süreli bir etkisi olmadığı bulunmuştur (Skaaning ve ark., 2020).

Tartışma

Bu sistematik derleme babalara verilen emzirme eğitiminin etkinliğini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında dahil edilme kriterlerine uygun 7 makale incelenmiştir. Sistematik derlemeye alınan çalışmalardan örneklem grubunun en çok 1092 (Scott ve ark., 2021), en az 76 (Panahi ve ark., 2022) baba olduğu görülmüştür. İncelemeye alınan çalışmalarda emzirme öz yeterliğe ek olarak bebek beslenme tutumu, emzirme bilgisi, emzirme durumu, emzirme süresi, emzirme programından memnuniyet, doğum sonrası kontraseptif yöntem kullanımı, doğum sonrası depresyon ve kaygı gibi özelliklerin incelendiği belirlenmiştir. Çalışmalardaki ölçme araçlarının ve ölçüm zamanlarının çalışmalarda farklılık gösterdiği görülmüştür.

Doğum sonrası dönemdeki eş desteği, anneliğe uyumu olumlu hale getirerek emzirme desteği ile birlikte ebeveynlik rollerini koordine etmede yardımcı olmaktadır (Winingsih ve ark., 2021). Babaların, annelerin emzirmesinin devamlılığını sağlayarak annelerin motivasyonunu arttırabileceği, emzirme sorunlarına yönelik birlikte çözümler geliştirebileceği ve emzirmenin sürdürülmesine katkı sağlayabileceği belirtilmektedir (Çiftçi ve Düzkaya, 2022).

Literatürde babaların emziren eşlerini desteklemeleri ve öz yeterliliklerinin emzirme sonuçlarını etkileyebileceği belirtilmektedir (Dennis ve ark., 2018). Yapılan çalışmalarda, babaların emzirme desteğinin annelerin emzirme bilgi, tutum ve öz yeterlilikte olumlu etkileri olduğu rapor edilmiştir (Aghababaei ve ark., 2022; Abbass-Dick ve ark., 2020; Panahi ve ark., 2022; Tseng ve ark., 2020). Scott ve ark. (2021)’in çalışmasında ise, baba odaklı emzirme sınıfı, akıllı telefon uygulaması, bu iki müdahalenin kombinasyonu ve kontrol grupları arasında emzirme öz yeterlilik puanları arasında fark bulunamamıştır.

Babalara yönelik düzenlenen emzirme eğitim programları ile babaların emzirme konusunda bilgi ve tutumlarının artabileceği belirtilmektedir (Sherriff ve ark., 2014). Bu sistematik derlemede, Aghababaei ve ark. (2022), Abbass-Dick ve ark. (2020) ve Panahi ve ark. (2022)’in çalışmalarında babalara yönelik düzenlenen anne sütü ve emzirmeye yönelik düzenlenen eğitimlerin babaların emzirme öz yeterliliği, emzirme bilgi ve tutumlarında olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Babaların emzirme bilgisi ve tutumlarının emzirme desteğinde önemli rolü olduğu düşünülmektedir.

Babaların eşlerini emzirmeleri konusunda desteklemeleri, cesaretlendirmeleri, gerekli bilgilere erişmelerinde yardımcı olmaları, emzirmenin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesinde anneleri duygusal anlamda rahatlatacağı belirtilmektedir (Gözükara, 2014). Sistematik derlemeye dahil ettiğimiz Abbass-Dick ve ark. (2020) ve Panahi ve ark. (2022) çalışmalarında babaların emzirme destek puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Annelerin emzirme öz yeterliliklerini olumlu yönde etkileyen çevresel destek faktörlerden olan eş desteğinin emzirme başarısında etkisi olduğu söylenebilmektedir.

İlk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmenin optimal büyüme ve gelişmeyi sağladığı, bebek morbidite ve mortalite oranlarını azalttığı bilinmektedir (Bolat ve ark., 2011). Emzirme süresini etkileyen faktörlerden biri de sosyal destek olarak belirtilmektedir (Meedya ve ark., 2010). Analize aldığımız çalışmalardan Daniele ve ark. (2018), Scott ve ark. (2021) ve Tseng ve ark. (2020) çalışmalarında babaların emzirme desteği ile ilk 6 ay anne sütü oranlarının daha yüksek olduğu bulunurken; Skaaning ve ark. (2020) çalışmasında uygulama ve kontrol grubundaki bebeklerin anne sütü ile besleme süreleri arasında fark bulunmamıştır. Uygulama grubundaki eğitimin etkinliği ve ebeveynlerin katılımının sonuçlar üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Babaların da dahil edildiği emzirme, doğum sonrası kontrasepsiyon, doğum sonrası bakım gibi gebe sınıflarında verilen eğitim ile müdahale grubunda doğum sonrası dönemde uzun etkili, geri dönüşümlü doğum kontrolü kullanımına katılımında artış olduğu bulunmuştur (Daniele ve ark., 2018). Doğum sonrası dönem, aile planlaması hizmeti için uygun bir dönem olarak görülmekte ve kadınların kontraseptif yöntem kullanımı konusunda istekli olduğu bir dönem olarak düşünülmektedir (Köpük ve ark., 2018). Müdahalenin emzirme ile birlikte doğum sonrası dönem için çiftlerin ortak kararlar almasında etkili olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Babalara verilen emzirme eğitiminin emzirme sürecine etkisinin incelendiği randomize kontrollü çalışmalarda, babalara verilen danışmanlık veya eğitimlerin emzirme öz yeterlilik, bilgi ve tutumlarında olumlu etkilerinin olduğu bulunmuştur. Emzirme konusunda prenatal ve postnatal dönemdeki eğitimlere anneler yanında babaların dahil edilmesi, emzirmeye başlama ve emzirmeyi sürdürme başarısını artırmada olumlu

katkı sağlayacaktır. Babaların emzirme desteğinin artırılması için, daha büyük örneklem gruplarında, farklı ölçme araçları ile ileri çalışmalar yapılması önerilir.

Çalışmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın güçlü yönleri geniş tarama kaynaklarının bulunması, incelenen çalışmaların güncel ve randomize kontrollü çalışmalardan oluşmasıdır. Sınırlı yönleri ise, son beş yılda yayınlanan, tam metnine ulaşılabilen ve yayın dili Türkçe ve İngilizce olan makalelerin çalışmaya dahil edilmesidir.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Sistematik derlemeye alınan makaleler ve atıf yapılan literatür kaynaklar bölümünde gösterilmiştir. Çalışmanın her aşamasında etik ilkelere uyulmuştur.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: HGB, NE; Tasarım: HGB, NE; Danışmanlık: NE; Veri Toplama ve/veya Veri İşleme: HGB, NE; Analiz ve/veya Yorum: HGB, NE; Kaynak Taraması: HGB; Makalenin Yazımı: HGB, NE; Eleştirel İnceleme: NE.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Bu sistematik derlemenin emzirme desteğinde babaların eğitimini içeren randomize kontrollü çalışmaları ortaya koyması ile literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Babalara verilen danışmanlık veya eğitimlerin emzirme öz yeterlilik, bilgi ve tutumlarında olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- Aghababaei S, Khodakarami B, Farhadian M, Kamali M. (2022). Promoting maternal self efficacy and paternal attitudes towards breastfeeding: a randomized controlled trial. *Global Health Promotion*, 17579759221091194, <https://doi.org/10.1177/17579759221091194>
- Abbass-Dick J, Sun W, Newport A, Xie F, Godfrey D, Goodman WM. (2020). The comparison of access to an eHealth resource to current practice on mother and co-parent teamwork and breastfeeding rates: A randomized controlled trial. *Midwifery*, 90, 102812, <https://doi.org/10.1016/j.midw.2020.102812>
- Allport BS, Johnson S, Aqil A, Labrique AB, Nelson T, Angela KC et al. (2018). Promoting father

- involvement for child and family health. *Academic Pediatrics*, 18(7), 746-753.
<https://doi.org/10.1016/j.acap.2018.03.011>
- Bolat F, Uslu S, Bolat G, Bülbül A, Arslan S, Çelik M ve ark. (2011). İlk altı ayda anne sütü ile beslenmeye etki eden faktörler. *Çocuk Dergisi*, 11(1), 5-13.
<https://doi.org/10.5222/j.child.2011.005>
- Bruney TL, Scime NV, Madubueze A, Chaput KH. (2022). Systematic review of the evidence for resolution of common breastfeeding problems—Ankyloglossia (Tongue Tie). *Acta Paediatrica*, 111(5), 940-947. <https://doi.org/10.1111/apa.16289>
- Chaput KH, Nettel-Aguirre A, Musto R, Adair CE, Tough SC. (2016). Breastfeeding difficulties and supports and risk of postpartum depression in a cohort of women who have given birth in Calgary: a prospective cohort study. *Canadian Medical Association Open Access Journal*, 4(1), E103-E109. <https://doi.org/10.9778/cmajo.20150009>
- Crippa BL, Consales A, Morniroli D, Lunetto F, Bettinelli ME, Sannino P et al. (2021). From dyad to triad: a survey on fathers' knowledge and attitudes toward breastfeeding. *European Journal of Pediatrics*, 180(9), 2861-2869.
<https://doi.org/10.1007/s00431-021-04034-x>
- Çiftçi A, Düzkaya DS. (2022). 0-24 ay bebeği olan annelerin emzirme tutumları ile babaların emzirmeye etkisi arasındaki ilişki. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(3), 481-487
- Daniele MA, Ganaba R, Sarrassat S, Cousens S, Rossier C, Drabo S et al. (2018). Involving male partners in maternity care in Burkina Faso: a randomized controlled trial. *Bulletin of the World Health Organization*, 96(7), 450.
<https://doi.org/10.2471/BLT.17.206466>
- Dennis CL, Brennenstuhl S, Abbass-Dick J. (2018). Measuring paternal breastfeeding self-efficacy: A psychometric evaluation of the Breastfeeding Self-Efficacy Scale—Short Form among fathers. *Midwifery*, 64, 17-22.
<https://doi.org/10.1016/j.midw.2018.05.005>
- Emmott EH, Mace R. (2015). Practical support from fathers and grandmothers is associated with lower levels of breastfeeding in the UK millennium cohort study. *PLoS One*, 10(7), e0133547.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0133547>
- Forster DA, McLachlan HL, Lumley J. (2006). Factors associated with breastfeeding at six months postpartum in a group of Australian women. *International Breastfeeding Journal*, 1(1), 1-12.
<https://doi.org/10.1186/1746-4358-1-18>
- Gözükara F. (2014). Emzirmenin başarılmasında anahtar faktör: baba desteğinin sağlanması ve hemşirenin rolleri. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 11(3), 289-296
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. (2018). Erişim Tarihi:01.07.2022, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tsna2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
- The Joanna Briggs Institute. (2017). Checklist for Randomized Controlled Trials, Erişim Tarihi:20.10.2022 <http://joannabriggs.org/research/critical-appraisal-tools.htmlwww.joannabriggs.org>
- Karaçam Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.
- Karaçam Z, Sağlık M. (2018). Emzirme sorunları ve sorunlara ilişkin yapılan girişimler: Türkiye'de yapılan çalışmalara dayalı bir sistematik derleme. *Turkish Archives of Pediatrics*, 53(3),134-148.
<https://doi.org/10.5152/TurkPediatriArs.2018.6350>
- Köpük ŞY, Çekmez Y, Özer N, Şahin Ö, Kıran G. (2018). Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi aile planlaması polikliniğine başvuran emzirme dönemindeki kadınların kontrasepsiyon tercihleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 34(2), 163-66.
<https://doi.org/10.5152/eamr.2018.02418>
- Meedya S, Fahy K, Kable A. (2010). Factors that positively influence breastfeeding duration to 6 months: a literature review. *Women and Birth*, 23(4), 135-145.
<https://doi.org/10.1016/j.wombi.2010.02.002>
- Ogbo FA, Akombi BJ, Ahmed KY, Rwabilimbo AG, Ogbo AO, Uwaibi NE et al. (2020). Breastfeeding in the community—how can partners/fathers help? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 413. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020413>
- Özkara H, Fidancı BE, Yıldız D, Kaymakamgil Ç. (2016). Emzirme danışmanlığı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(6), 551-555.
<https://doi.org/10.5455/pmb.1-1436701913>
- Panahi F, Rashidi Fakari F, Nazarpour S, Lotfi R, Rahimizadeh M, Nasiri M et al. (2022). Educating fathers to improve exclusive breastfeeding practices: a randomized controlled trial. *BMC Health Services Research*, 22(1), 1-12.
<https://doi.org/10.1186/s12913-022-07966-8>
- Parfitt Y, Pike A, Ayers S. (2014). Infant developmental outcomes: a family systems perspective. *Infant and Child Development*, 23(4), 353-373.
<https://doi.org/10.1002/icd.1830>
- Scott JA, Burns SK, Hauck YL, Giglia RC, Jorgensen AM, White BK et al. (2021). Impact of a face-to-face versus smartphone app versus combined breastfeeding intervention targeting fathers: Randomized controlled trial. *JMIR Pediatrics and Parenting*, 4(2), e24579.
- Sheriff, N, Hall V, Panton C. (2014). Engaging and supporting fathers to promote breast feeding: A

- concept analysis. *Midwifery*, 30(6), 667-677.
<https://doi.org/10.1016/j.midw.2013.07.014>
- Skaaning D, Carlsen E, Brødsgaard A, Kyhnøb A, Pedersen M, Ravn S et al. (2020). Randomised oral stimulation and exclusive breastfeeding duration in healthy premature infants. *Acta Paediatrica*, 109(10), 2017-2024. <https://doi.org/10.1111/apa.15174>
- Suresh, S, Sharma KK, Saksena M, Thukral A, Agarwal R, Vatsa M. (2014). Predictors of breastfeeding problems in the first postnatal week and its effect on exclusive breastfeeding rate at six months: experience in a tertiary care centre in Northern India. *Indian Journal of Public Health*, 58(4), 270-273.
<https://doi.org/10.4103/0019-557X.146292>
- Tseng JF, Chen SR, Au HK, Chipojola R, Lee GT, Lee PH et al.(2020). Effectiveness of an integrated breastfeeding education program to improve self-efficacy and exclusive breastfeeding rate: A single-blind, randomised controlled study. *International Journal of Nursing Studies*, 111, 103770.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2020.103770>
- UNICEF. (2020). Infant and young child feeding. Erişim Tarihi:01.07.2022, <https://data.unicef.org/topic/nutrition/infant-and-young-child-feeding/>
- Winingsih GAM, Salmah U, Indriasari R, Amiruddin R, Birawida, A. B. (2021). Prevent postpartum blues with the implementation of breastfeeding father education model to increase the frequency of breastfeeding in mothers: A systematic review. *Gaceta Sanitaria*, 35, S400-S403.
<https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2021.10.061>
- World Health Organization (WHO) Breastfeeding. (2021). Erişim Tarihi:01.07.2022, https://www.who.int/health-topics/breastfeeding#tab=tab_1
- Wolfberg AJ, Michels KB, Shields W, O'Campo P, Bronner Y, Bienstock J. (2004). Dads as breastfeeding advocates: results from a randomized controlled trial of an educational intervention. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 191(3), 708-712.
<https://doi.org/10.1016/j.ajog.2004.05.019>